

Onun bestesi, dünyayı saran bir nefes!

Tekbirin bestekârı İTRİ'nin romanı yazıldı

“Hayat zavallı ruhumu acılarla öptü ve benden karşılığında şarkılar istedi.”

Spot 1: Yalnız Türkiye değil, tüm dünya Müslümanları tekbir ve salavatı İtri'nin bestesiyle okur. Yüce Kabe, onun bestelediği tekbirlerle tavaf edilir. İbrahim Peygamberin, oğlu İsmail'i yatırıp bıçağı eline aldığı günden beri, kurbanlar onun bestesiyle Yaradan'a adanır. Acziyet ve kudreti hangi beste, hangi kelimeler bu denli bir arada ifade edebilir ki?

Spot 2: Diyebilirim ki yüce İtri müziğimizin yetimi. Hakkında bildiklerimiz çok sınırlı. Binlerce bestesinden ise ancak kırk kadarı günümüze ulaşmış. Dolayısıyla ona dair hiç roman yok. 'Sesin Efendisi; İtri' bu anlamda bir ilk oldu.

Spot 3: Tarihini bilmek kişiye sağlam bir aidiyet kazandırır. Özellikle bizim gibi kadim medeniyeti olan bir milletin günümüz gaflet ve bezginliğinden sıyrılabilmesi, silkinip doğrulması, neler yapabileceğinin ve yapması gerektiğinin şuuruna ermesi için tarihini bilmesi çok önemli. Tarihimiz, varlığımıza enjekte edilen zehre panzehir olabilecek kudrettedir.

Yahya Kemal Beyatlı, İtri için “Öz musikimizin piri” der. Buhurizade Mustafa İtri, Sebastian Bach'ın bizdeki eşdeğeri olarak görülür. Oysa bizler onu pek tanımıyoruz. Halbuki Buhurizade Mustafa İtri, bizler için özel bir öneme sahip, değerli bir isimdir. Tekbir ve salavatın bestesini sadece Türkiye değil, tüm dünya Müslümanları İtri'nin bestesiyle okur. Yüce Kabe, onun bestesi tekbirlerle tavaf edilir. İbrahim Peygamberin, oğlu İsmail'i yatırıp bıçağı eline aldığı günden beri, kurbanlar onun bestesiyle Yaradan'a adanır.

Yaşadığı 1600'lü yıllar, Osmanlının karışık dönemleri. Belki de sanatı, dönem sancılı olduğu için bu denli güçlü. Nitekim bir sanatçıyı en iyi besleyen acıdan başka nedir ki!

Ne demişler; aslanlar kendi tarihini yazmadıkça, tarihi avcılar yazmaya devam eder! Romanlarıyla, bizlere tarihimizi keyifle ve gerçekçi bir şekilde sunana Mine Sultan Ünver, altıncı romanında İtri Efendi'yi konu edinmiş ve sanatkarı pek farklı açılardan ele almış. Bu yüce ismin, insan olmanın getirdiği sancılı halini, mütevazilik ile kibir arasındaki savaşını, aşkın dostluk mu, sevgili mi yoksa sadece müzik mi olduğuna dair çatışmalarını ince ince dokumuş. Öte yandan adeta dönemin fotoğrafını çekmiş ve zamanın padişahı IV. Mehmet ve Kırım Hanlığı arasındaki çekişmeyi, entrikası bol, sürükleyici bir kurguyla işlemiş.

Yakın zaman önce, şehit cenazelerinin Chopin'in marşı yerine, İtri'nin tekberiyle defnedilmesi gündeme gelmişken, tekbirin bestecisi İtri'yi ve romanını, yazarı Mine Sultan Ünver ile konuştuk.

Şeyh Galib'i anlattığınız Nar-ı Aşk romanından sonra, bir kez daha erkek kahramanla, İtri Efendi'yle karşınızdasınız. Roman hakkında fikir verir misiniz?

“Mucize”, “İsrafil'in yeryüzündeki gölgesi” deniyor ona. Ama o, şöhreti arttıkça, bir sanatkar olarak türlü acılar içinde kayboluyor ve acılarından yeniden doğuyor. Aydınlik-karanlık, iyi-

kötü arasında derin bunalımlara giriyor. Bir yandan da, yeryüzünün en güzel müziğini yapacağına yemin ediyor.

Kırım eski Hanı Selim Girayhan, aşktan öte bir muhabbetle dostu oluyor. Esir pazarında sesine tutulduğu kör kadın ise karısı. Saray onu keşfedince, iktidar oyunlarının, sahteliklerin içine yuvarlanıyor. Acılı ruhu yardım dileniyor. Buhurizade Mustafa İtri Mevlevidir ama o da herkes gibi beşer, insandır. Halen bugün söylenen salavatı ve tekbiri besteleyen güçlü maneviyatının yanında,, şehveti, engin arzuları, eksiklikleri, kötülükleri de vardır. Sanatta yüceldikçe kibir denilen hisle tanışır. Ve kibir zaman içinde tüm varlığını ele geçirir. Yüce bir sanatkar olarak yapayalnız kalmıştır.

İstanbul ve imparatorluk karmakarışık. Canlar alınıyor, haysiyetler satılıyor. Gizin içinde giz, oyunun içinde oyun var. Hain sanılan dost, dost sanılan hain çıkıyor. Entrikaların ortasında kalan ise zamanın müzik dehası Buhurizade Mustafa İtri.

Oradan oraya sürükleniyor. Can dostu Girayhan bir hain mi bilemiyor ama şüphesine rağmen ondan vazgeçemiyor. Aşkı arıyor. Bir kadın, müzikten daha çok sevebilir mi? Dostu Selim Girayhan mı, karısı Fasıla mı, yoksa müzik mi onun gerçek aşkı, savruluyor. Tekbirden tut-i mucizeguyem'e, kimi bestelerinin yazılışına sebep olan hadiseler ise enteresan. Görüyor ki kader tesadüflerle örülen bir şeydir ve sır tesadüftedir.

Tamburuyla mı avunmalı, yoksa bahçesinde yetiştirdiği çeşit çeşit çiçeklerle mi, bilemiyor. Yani roman; müziğin esaretinde ve özgürlüğünde bir arayış hikayesi.

Günümüzde İslam dünyasının söylediği tekbir ve salavat bestesi İtri'ye ait. Ama siz İtri'yi, dinsel bir kimlikten öte, sanatçılara özgü sancılarla anlatıyorsunuz.

Evet, öyle. Nedense bizler, İtri gibi sanatkarlarımızı ve insanlarımızı hemen ulular, veliler mertebesine oturturuz. Oysa onlar da insandı. Peygamberimiz dahi, hataları olan bir insanoğluydu. Romanda İtri'yi gerçek bir sanatkar olarak anlatmak istedim. Onun sayesinde, hassas ruhlara sahip insanlar olan sanatkarlar nasıl hissederler, nasıl yaşarlar, korkuları, kabusları, sevinçleri nedir gibi sorulara misaller gösterdim.

Din üzerinden gitmek yerine, sanatkar bir ruhun acıları, sevinçleri, iktidarla ilişkisi, insanlara nefreti, aşk derecesinde yaşadığı dostluğu, ruhunu ele geçiren kibri gibi varoluşsal kavramları işledim. Bir sanatkar, özellikle de Mevlevi terbiyesi almış bir deha, hangi sancılarla boğuşur? Ne kadar dindar olursa olsun, beşeri anlamda nasıl evrilir, savrulur?

Aşk, İtri için sadece müziktir, bir kadını sevse dahi, aslında o sadece müziğe tutkun olarak yaşayıp ölmüştür. Bunları, kimi zaman metaforları kullanarak anlatmak istedim. Onu, pek çok diğer sanatkarımız gibi peygamber-aziz nitelemesinden öte, insan ama mucizevi yeteneğe sahip bir insan ekseninde, gerçek hayatın içinde tasvir etmeliydim.

Elbette İtri'nin yaşadığı dönemin çöküntüsü, Osmanlı'nın siyasi-sosyal alanda düşüşü, iktidar oyunları gibi pek çok başka konuya değinilerek, iyi bir araştırma sonucunda anlatıldı.

Romanda, Evliya Çelebi gibi meşhur isimler de var.

İtri, Evliya Çelebi, Nabi gibi önemli insanlarımızla çağdaş. Ayrı ortamı paylaşıyorlar ki, renkli bir karakter olan, Avcı lakaplı IV. Mehmet ve validesi Hatice Turhan Sultan ile gelini de saray hayatlarıyla romandalar. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa da mühim bir isim. Başarılı bir devlet adamı olmakla birlikte, romanın kahramanlarından olan Kırım hanlarının ihanetiyle Viyana kuşatmasında başarısız olması ve idam edilmesi enteresandır.

Bahsettiğiniz Kırım Hanlarının rol aldığı bir entrika, roman boyunca okuyucuyu heyecandan heyecana sürüklüyor. Pek bilinmez ama Kırım Hanları, Osmanlı tahtına veliahttılar aslında değil mi?

Ezelden beri iki devlet kan bağından dolayı işbirliği içinde olmuşlardır. Asırları aşan bu iyi ilişkiler neticesinde, iki hanedan arasında pek bilinmeyen gizli bir anlaşma yapılmıştır. Buna göre, iki hanedan birbirlerinin devamlılığına teminat olmuştur. Osmanlı hanedanının, hanedan içi sıkıntılar veya sağlık sebeplerinden ötürü devamını engelleyecek bir zorlukla karşılaşması halinde, Kırım hanedanı, Müslüman bir Türki hanedan olarak, Osmanlı yönetimini devralacaktır... Mesela şehzade olmazsa Osmanlının başına Kırım Hanı geçecektir. Romanda süre giden entrika bu anlaşmaya dayanıyor gibi görünüyor ama aslında daha karmaşık. Fakat şimdi anlatırsak romanın sonundaki sürpriz bozulur.

Peki sizi İtri üzerine yazmaya iten nedir?

Buhurizade Mustafa İtri, Sebastian Bach'ın bizdeki eşdeğeri olarak görülür. Nitekim Yunus Emre Enstitüsü ve kimi Avrupalı müzik okulları tarafından, İtri ve Bach konserleri, doğu-batı sentezi temasıyla gerçekleştirilmiştir. Avrupa'da İtri üzerine pek çok araştırma da vardır.

İtri her türden müzik yapmış ama en çok dini müzikle bugünlere ismini taşımıştır. Büyük bir müzisyen, aynı zaman da sesi billur bir söyleyendir. Öte yandan şair, hattattır... Bu romanı, İtri'yi daha iyi tanıma adına görev bilinci ve aynı zamanda umre sırasında şahit olduğum manzaranın dehşetengiz etkisiyle kaleme aldım. Mescid-i Nebevi'de ve Kabe'de, her dilden, renkten ve milletten Müslümanın onun bestesi tekbirle cezbolması sizce de büyüleyici değil mi? Özellikle Kabe'nin etrafında dönen o ihtişamın hep birlikte tekbir getirdiği o anlar! Tüyler ürpertici. Üstelik asırlardan beri bu böyle. Tüm dünyayı saran bir nefes onun bestesi. Öyle büyüleyici bir beste ki; adeta hem teslim olan bir kulun tevekkülüyle secdeye gitmek istiyorsunuz, hem de secde ettiğiniz o yüceler yücesinin nihayetsiz kudretini, gücünü iliklerinize kadar, her bir zerrenizle hissediyorsunuz... Acziyet ve kudreti hangi kelimeler bu denli bir arada ifade edebilir? Başka hangi nota!

Elbette İtri'nin dinsel olmayan pek çok bestesi de var. Meşhur Tut-i mucizeguyem bunlardan sadece biri. O, hakikaten sesin efendisi. Aynı zamanda bir sanatkarı anlatabilmem için en güzel misaldi.

İtri kimdir? Genel bir bilgi verir misiniz?

Buhurizade Mustafa İtri 17. yüzyılın müzik dehası. Asıl adı Buhurizade Mustafa. İtri, sonrasında kendisine verilen bir ad. Çiçekçilik ve meyvecilikle uğraştığı için bu mahlası almış ki meşhur Mustafabey armudunu o dölleyip üretmiştir. Mevlevi'dir. Nitekim, Mevlevi mukabelesinde okunan bir Segah ayinini de o bestelemiştir. Hayatı boyunca beş [padişah](#) ve devlet adamından himaye görmüştür, en önemlisi ise [IV. Mehmet](#)'tir. Kırım eski hanlarından Selim Giray Han ise bir başka himayedarı ve arkadaşıdır. Sarayda ve Enderun'da musiki dersleri vermiştir. Nâbî, Bakî, Nazîm, Nailî, Nef'î gibi ustaların şiirlerini bestelemiştir ki bunlardan bazıları arkadaşı idi. Kendisi de şair ve hattattı. Bir dönem Esirciler Kethüdalığı da yapmıştır.

Asıl önemi besteciliğindedir. Eserleriyle bir çığır açmış, Klasik Türk müziğinin kurucusu olmuştur. İtrî müziğe yepyeni bir hava getirmiştir. Dini muhtevalı eserleri, cami ve tekke müziği örnekleri olarak ikiye ayrılır. Teravih namazı sırasında makam değiştirme kuralı ile, camilerde müezzinlerin uyguladıkları çeşitli kuralların İtrî tarafından konulduğu söylenir. Bayram namazlarında okunan Segâh Kurban Bayramı Tekbiri, kutsal emanetlerin ziyareti sırasında okunan Segâh Salât-ı Ümmiye, Mâye Cuma Salâtı, Dilkeşhâveran Gece Salâtı, üç yüz

yıldır etkilerinden bir şey yitirmemiş yapıtlardır. Özellikle ilk ikisi çok kısa birer cümle içinde oluşturdukları etkinin yoğunluğu bakımından Türk müziğinde benzersiz bir sanat gücü taşırlar.

İtrî, Şeyhülislam Esad Efendi'nin belirttiğine göre, bini aşkın beste yapmış olan çok verimli bir bestecidir. Bunların büyük bir çoğunluğu kaybolmuştur. Bugün ancak kırk dolayında eseri bilinmektedir.

Bir dönem Esirciler Kethüdalığı da yapmıştır, diyorsunuz. Çok enteresan, neden peki?

Niye mi? Dünyanın dört bir tarafından gelen güzel sesleri ve müzik kültürlerini tanımak için! Buhurizade Mustafa Itri saraya ve pek çok devlet adamına yakın olduğu halde büyük servetler, makam peşinde koşmamış. Onun var oluşu müziğe odaklı. Bazı tarihçiler Itri'nin kimi zamanlar gizlice Avrupa'ya gittiğini ve buraların müziğini araştırdığını söylerler. IV. Mehmet ise duyduğu zaman sanatkara bunu yapmasını yasaklamış. Belki de bu yasak yüzünden musikişinasımız dünyayı tanımak adına bir yere gidemeyince, İstanbul'a gelen dünya insanlarını tanımak istedi. Güzel sesleri ve yetenekleri keşfedip yetiştirmek, yeryüzünde söylenen müziği tanıyarak sanatını geliştirmek için.

Daha önce böyle bir roman yazılmadı, sizin romanınız bir ilk.

UNESCO, 2011 yılını İtrî'yi anma yılı ilan ettiğinde, müzik insanlarımız ve akademisyenlerimiz Itri ve eserleri üzerine makaleler yayınladılar, çeşitli toplantılar yapıldı, konserler düzenlendi. Ama maalesef ki Itri'nin şanına, önemine yakışan bir anma yılı olmadı. Üstelik Itri hakkında bilgimiz o kadar az ki. Zaten binlerce bestesinden ancak kırk kadarı günümüze ulaşmış. Özetle diyebilirim ki yüce Itri müziğimizin yetimi. Dolayısıyla ona dair hiç roman yok. Sesin Efendisi bir ilk oldu.

Sesin Efendisi İtrî: Mucizem'e dair değerlendirme

Şaban Ali Bayram

Söz sultanlarından Yahya Kemal, İtrî'den de söz ettiği ünlü şiirinde hani şöyle der: "çok insan anlayamaz eski musikimizden / ve ondan anlayamayan bir şey anlamaz bizden". Köklerini, aidiyetlerini, kıymetlerini, değerlerini, tarihini ve mazisini bilip tanımaya, onlardaki doğruları örnek almaya, yanlışlarından ders çıkarmaya her milletin ihtiyacı vardır elbette ama Anadolu insanı için bu gereksinim çok daha hayatidir. Çünkü bu toprakların değerleri üzerinde ötekileştirici ve kutuplaştırıcı aygıtların bir hızar gibi yok edici misyon yüklendiği bir başka iklim nadir olsa gerek yeryüzünde. Tam da bu yüzden dünya görüşü, inancı ve zevki ne olursa olsun kendinde Anadolu aidiyeti hisseden her insan, şayet varlığını köklü ve güçlü kılmak istiyorsa, tüm tarih kesitinde bu toprakların yetiştirdiği değerleri tanımak zorundadır.

UNESCO'nun 2012 yılını vefatının 300. Yılı münasebetiyle "İtrî Yılı" ilan ettiği büyük değerimiz, muhteşem bestekarımız, Türk müziğinin padişahı Buhurizade Mustafa İtrî (1640-1712) ve özellikle deha olduğu musiki alanında yapıp ürettikleri üzerine pek çok çalışma yapılması gerekmektedir.

İtrî üzerine bir roman yazmış olan Mine Sultan Ünver'e duyarlı her Anadolu insanı adına tarih ve değer duyarlılığına katkısı sebebiyle teşekkür ediyorum. Hatta Ünver'in bu romanından başka İtrî üzerine daha onlarca roman, sinema, tiyatro eseri üretilmeli ve bunlar ulusal ve uluslararası alana gururla açılmalıdır.

2017 Mart ayında okuyucusuyla Mona Roman etiketiyle buluşmuş olan İtrî romanı, tarihi ve fantastik bir edebiyat ürünü elbette. Yani romanın ortak kader paylaştığı tarihi filmlerde de olduğu gibi, bütünüyle bir tarih vesikası ve kitabı olarak okunması gerekmiyor. Ne ki onu tarihi gerçeklerden uzak, tamamen hayali ve kurgusal bir ürün olarak görmek de aynı derecede gerekmiyor.

Ünver'in İtrî romanı ulaşabildiği kadar tarihi hakikatlere uyum sağlayan, ancak bilgi ve vesika eksikliği olan yerlerde de yazarının düşünce ve hayal dünyasından beslenip kurgulanan başarılı bir örüntü meydana getirmiştir. Tarihte geçen ama orada kalmayan, hatta mesajlarını aktif olarak günümüze de ileten roman, bu yönüyle okuyucusunun zihin ve gönül dünyasını daha da geliştirmektedir.

Roman, Buhurizade İtrî Efendiye ses sultanı, medresede musiki hocası, mevlevihanede derviş ve şeyh, mahfilde müezzin, Edirnekapı çiftliğinde envaiçeşit çiçek, ağaç ve nebatın bahçıvanı, sarayda danışman, padişah, han ve ümera dostu, türlü saray iftira ve kumpaslarının masum hedefi ve nihayet içli bir âşık olmak gibi birçok yönüyle resmetmektedir. Hayatın onca rengi karşısında hepimizin olduğu gibi doğal olarak İtrî'nin de yaşam sürecinde takındığı bir çok rolü olmuştur. Ünver tüm bu İtrî rolleri arasında oldukça sağlam, akıcı ve sürükleyici bağlantı, ilişki ve örüntüleri ustaca kurabilmiş, geçişler yapabilmiş, okuyucusunu bambaşka bir ufuk ve iklimde yaşatıp doğal bağlamı doyasıya hissettirebilmiştir.

İtrî'nin mucize besteleri önünde kelimelerin adeta raks ettiği romanda geçen “Tanrı bizim çobanımızdır” “Aşk tek kişiliktir” “Gülümsemek bulaşıcıdır” “Müzik Allah'ın lisanıdır” gibi ifadeler de oldukça etkileyici ve çarpıcı görünmektedir.

Sonuç olarak “Sesin Efendisi İtrî: Mucizem” romanını Türk okuyucusuna sunarak İtrî'nin öncelikle bu toprakların çocukları tarafından tanınıp anlaşılmasına sağladığı önemli ve yüksek katkıdan dolayı Mine Sultan Ünver büyük bir takdir, tebrik ve teşekkürü hak etmektedir.

Onun bestesi, dünyayı saran bir nefes! Tekbirin bestekârı İTRİ'nin romanı yazıldı

Yahya Kemal Beyath, İtri için "Öz musikimizin piri" der. Buhurizade Mustafa İtri, Sebastian Bach'ın bizdeki eşdeğeri olarak görülür. Oysa bizler onu pek tanımıyoruz. Halbuki Buhurizade Mustafa İtri, bizler için özel bir öneme sahip, değerli bir isimdir. Tekbir ve salavatın bestesini sadece Türkiye değil, tüm dünya Müslümanları İtri'nin bestesiyle okur. Yüce Kabe, onun bestesi tekbirlerle tavaflıdır. İbrahim Peygamberin, oğlu İsmail'i yatırıp bıçağı eline aldığı günden beri, kurbanlar onun bestesiyle Yaradan'a adanır.

Yaşadığı 1600'lü yıllar, Osmanlı'nın karışık dönemleri. Belki de sanatı, dönem sancılı olduğu için bu denli güçlü. Nitekim bir sanatçıyı en iyi besleyen acıdan başka nedir ki!

Ne demişler; aslanlar kendi tarihini yazmadıkça, tarihi avcılar yazmayla devam eder! Romanlarıyla, bizlere tarihimizi keşfetme ve gerçekçi bir şekilde sunma Mine Sultan Ünver, altıncı romanında İtri Efendi'yi konu edinmiş ve sanatkarı pek farklı açılardan ele almış. Bu yüce ismin, insan olmanın getirdiği sancılı halini, müteavzilik ile kibir arasındaki savaşını, aşkın dostluk mu, sevgili mi yoksa sadece müzik mi olduğuna dair tartışmalarını ince ince dokumuş. Öte yandan adeta dönemin fotoğrafını çekmiş ve zamanın padişahı IV. Mehmet ve Kırım Hanlığı arasındaki çekişmeyi, entrikası bol, sürükleyici bir kurguyla işlemiş.

Yakın zaman önce, şehit cenazelerinin Chopin'in marşı yerine, İtri'nin tekbirleriyle defnedilmesi gündeme gelmişken, tekbirin bestecisi İtri'yi ve romanını, yazarı Mine Sultan Ünver ile konuştuk.

Şeyh Galib'i anlattığınız Nar-ı Aşk romanından sonra, bir kez daha erkek kahramanla, İtri Efendi'yle karıştırdınız. Roman hakkında fikir verir misiniz?

"Mucize", "İsrafil'in yeryüzündeki gölgesi" deniyor ona. Ama o, şöhreti arttıka, bir sanatkar olarak türlü acılar içinde kayboluyor ve acılarından yeniden doğuyor. Aydınlik-karanlık, iyi-kötü arasında derin bunalımlara giriyor. Bir yandan da, yeryüzünün en güzel müziğini yapacağına yemin ediyor.

Kırım eski Hani Selim Girayhan, aşktan öte bir muhabbetle dostu oluyor. Esir pazarında sesine tutulduğu kör kadını ise karısı. Saray onu keşfedince, iktidar oyunlarının, sahteliklerin içine yuvarlanıyor. Acılı ruhu yardım diliyor.

Diyebilirim ki İtri, müziğimizin yetimi. Hakkında bildiklerimiz çok sınırlı. Binlerce bestesinden ise ancak kırk kadarı günümüze ulaşmış. Dolayısıyla ona dair hiç roman yok. 'Sesin Efendisi; İtri' bu anlamda bir ilk oldu.



Buhurizade Mustafa İtri Mevlevîdir ama o da herkes gibi beğenir, insandır. Halen bugün söylenen salavatı ve tekberi besleyen güçlü maneviyatının yanında, şehveti, engin arzuları, eksiklikleri, kötülükleri de vardır. Sanatta yüceldikçe kibir denilen hisle tanışır. Ve kibir zaman içinde tüm varlığını ele geçirir. Yüce bir sanatkar olarak yapayalnız kalmıştır.

İstanbul ve imparatorluk makamı. Canlar alınıyor, haysiyetler satılıyor. Gizin içinde giz, oyunun içinde oyun var. Hain sanılan dost, dost sanılan hain çıkıyor. Entrikaların ortasında kalan ise zamanın müzik dehası Buhurizade Mustafa İtri.

Oradan oraya sürükleniyor. Can dostu Girayhan bir hain mi bilemiyor ama şüphesine rağmen ondan vazgeçemiyor. Aşkı arıyor. Bir kadın, müzikten daha çok sevebilir mi? Dostu Selim Girayhan mı, karısı Fasıla mı, yoksa müzik mi onun gerçek aşkı, savruluyor. Tekbirin tut-i mucizegüym'e, kimi besteledirinin yazılışına sebep olan hadiseler ise enteresan. Görüyor ki kader tesadüflerle örülen bir şeydir ve sır tesadüftür.

Tamburayla mı avunmalı, yoksa bahçesinde yetiştirdiği çeşit çeşit çiçeklerle mi, bilemiyor. Yani roman; müziğin esaretinde ve özgürlüğünde bir arayış hikayesi.

Günümüzde İslam dünyasının söylediği tekbir ve salavat bestesi İtri'ye ait. Ama siz İtri'yi, dinsel bir kimlikten öte, sanatçılara özgü sancılarla anlatıyorsunuz.

Evet, öyle. Nedense bizler, İtri gibi sanatkarlarımızı ve insanlarımızı hemen ulular, veliler mertebesine oturturuz. Oysa onlar da insandı. Peygamberi dahi, hataları olan bir insan oluydu. Romanda İtri'yi gerçek bir sanatkar olarak anlatmak istedim. Onun sayesinde, hassas ruhlara sahip insanlar olan sanatkarlar nasıl hissederler, nasıl yaşarlar, korkuları, kabusları, sevinçleri nedir gibi sorulara misaller gösterdim.

Din üzerinden gitmek yerine, sanatkar bir ruhun acıları, sevinçleri, iktidara ilişkisi, insanlara nefreti, aşk derecesinde yaşadığı dostluğu, ruhunu ele geçiren kibri gibi varoluşsal kavramları işledim. Bir sanatkar, özellikle de Mevlevî terbiyesi almış bir deha, hangi sancılarla boğuşur?

Ne kadar dindar olursa olsun, beşeri anlamda nasıl evrilir, savrulur? Aşk, İtri için sadece müzik, bir kadiktir, bir kadim seve dahi, aslında o sadece müziğe tutkun olarak yaşayıp ölmüştür. Bunları, kimi zaman metaforları kullanarak anlatmak istedim. Onu, pek çok diğer sanatkarımız gibi peygamber-aziz nitelemesinden öte, insan ama mucizevi yeteneğe sahip bir insan ekseninde, gerçek hayatın içinde tasvir etmeliydim.

Elbette İtri'nin yaşadığı dönemin çoktuntüsü, Osmanlı'nın siyasi-sosyal alanda düşüşü, iktidar oyunları gibi pek çok başka konuya değinilecek, iyi bir araştırma sonucunda anlatılabilir.

Romanda, Evliya Çelebi gibi meşhur isimler de var.

İtri, Evliya Çelebi, Nabi gibi önemli insanlarımızla çağdaş. Aynı ortamı paylaşıyorlar ki, renkli bir karakter olan, Avcı lakaplı IV. Mehmet ve validesi Hatice Turhan Sultan ile gelini de saray hayatlarıyla romandalar. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa da mühim bir isim. Başarılı bir devlet adamı olmakla birlikte, romanın kahramanlarından olan Kırım hanlarının ihanetiyle Viyana kuşatmasında başarısız olması ve idam edilmesi enteresandır.

Bahsettiğiniz Kırım Hanlarının rol aldığı bir entrika, roman boyunca okuyucuyu heyecandan heyecana sürükliyor. Pek bilinmez ama Kırım Hanları, Osmanlı tahtına velihttiler aslında değil mi?

Ezelden beri iki devlet kan bağından dolayı işbirliği içinde olmuşlardır. Asırları aşan bu iyi ilişkiler neticesinde, iki hanedan arasında pek bilinmeyen gizli bir anlaşma yapılmıştır. Buna göre, iki hanedan birbirlerinin devamlılığına teminat olmuştur. Osmanlı hanedanının, hanedan içi sıkıntılar veya sağlık sebeplerinden ötürü devamını engelleyecek bir zorlukla karşılaşması halinde, Kırım hanedanı, Müslüman bir Türkî hanedan olarak, Osmanlı yönetimini devralacaktır... Mesela şehzade olmazsa Osmanlı'nın başına Kırım Hanı geçecektir. Romanda süre giden entrika bu anlaşma ya dayanıyor gibi görünüyor ama aslında daha karmaşık. Fakat şimdi anlatırsak romanın sonundaki sürpriz bozulur.

Peki sizi İtri üzerine yazmaya iten nedir?

Buhurizade Mustafa İtri, Sebastian Bach'ın bizdeki eşdeğeri olarak görülür. Nitekim Yunus Emre Enstitüsü ve kimi Avrupalı müzik okulları tarafından, İtri ve Bach konserleri, doğu-batı sentezi temasıyla gerçekleştirilmiştir. Avrupa'da İtri üzerine pek çok araştırma da vardır.

İtri her türden müzik yapmış ama en çok dini müzikle bugünlere ismini taşımıştır. Büyük bir müzisyen, aynı zaman da sesi billur bir söyleyendir. Öte yandan şair, hattatır... Bu romanı, İtri'yi daha iyi tanıma adına görev bilinci ve aynı zamanda umre sırasında şahit olduğum manzaranın dehşetengiz etkisiyle kaleme aldım. Mescid-i Nebevi'de ve Kabe'de, her dilden, renkten ve milletten Müslümanın onun bestesi tekbirle coşulması sizce de büyüleyici değil mi? Özellikle Kabe'nin etrafında dönen o anlar! Tüyler ürpertici. Üstelik asırlardan beri bu böyle. Tüm dünyayı saran bir nefes onun bestesi. Öyle büyüleyici bir beste ki; adeta hem teslim olan bir kulun tevekkülüyle secdeye gitmek istiyorsunuz, hem de secde ettiğiniz o yüceler yücesinin nihayetsiz kudretini, gücünü iliklerinize kadar, her bir zerrenizle hissediyorsunuz... Acziyet ve kudreti hangi kelimeler bu denli bir arada ifade edebilir? Başka hangi nota!

Elbette İtri'nin dinsel olmayan pek çok bestesi de var. Meşhur Tut-i mucizegüym bunlardan sadece biri. O, hakikaten sesin efendisi. Aynı zamanda bir sanatkarı anlatılabilecek için en güzel misaldir.

Yalnız Türkiye değil, tüm dünya Müslümanları tekbir ve salavatı İtri'nin bestesiyle okur. Yüce Kabe, onun bestelediği tekbirlerle tavaflıdır. İbrahim Peygamberin, oğlu İsmail'i yatırıp bıçağı eline aldığı günden beri, kurbanlar onun bestesiyle Yaradan'a adanır. Acziyet ve kudreti hangi beste, hangi kelimeler bu denli bir arada ifade edebilir ki?





Tarihini bilmek kişiye sağlam bir aidiyet kazandırır. Özellikle bizim gibi kadim medeniyeti olan bir milletin günümüz gaflet ve bezginliğinden sıyrılabilmesi, silkinip doğrulması, neler yapabileceğinin ve yapması gerektiğinin şuuruna ermesi için tarihini bilmesi çok önemli. Tarihimiz, varlığımıza enjekte edilen zehre panzehir olabilecek kudrettedir.

İtri kimdir? Genel bir bilgi verir misiniz?

■ Buhurizade Mustafa İtri 17. yüzyılın müzik dehası. Asıl adı Buhurizade Mustafa İtri, sonrasında kendisine verilen bir ad. Çiçekçilik ve meyvecilikle uğraştığı için bu mahlası almış ki meşhur Mustafabey armudunu o dölleyip üretmiştir. Mevlevî'dir. Nitekim, Mevlevî mukabelesinde okunan bir Segâh ayinini de o bestelemiştir. Hayatı boyunca beş padişah ve devlet adamlardan himaye görmüştür, en önemlisi ise IV. Mehmet'tir. Kırım eski hanlarından Selim Giray Han ise bir başka himayedarı ve arkadaşısıdır. Sarayda ve Enderrun'da musiki dersleri vermiştir. Nâbî, Bakî, Nazım, Nailî, Ne'î gibi ustaların şiirlerini bestelemiştir ki bunlardan bazıları arkadaşları idi. Kendisi de şair ve hattattı. Bir dönem Esirciler Kethüdâlığı da yapmıştır.

Asıl önemi besteciliğindedir. Eserleriyle bir çığır açmış. Klasik Türk müziğinin kurucusu olmuştur. İtri müziğe yepyeni bir hava getirmiştir. Dini muhtevale eserleri, cami ve tekke müziği örnekleri olarak ikiye ayrılır. Teravîh namazı sırasında makamı değiştirme kuralı ile, ca-

millerde müezzinlerin uyguladıkları çeşitli kuralların İtri tarafından konulduğu söylenir. Bayram namazlarında okunan Segâh Kurban Bayramı Tekbiri, kutsal emanetlerin ziyaretleri sırasında okunan Segâh Salât-ı Ümmiye, Mâye Cuma Salâtı, Dilkeşâveran Gece Salâtı, üç yüz yıldır etkilerinden bir şey yitirmemiş yapıtlardır. Özellikle ilk ikisi çok kısa birer cümle içinde oluşturdıkları etkinin yoğunluğu bakımından Türk müziğinde benzersiz bir sanat gücü taşırlar.

İtri, Şeyhülislam Esad Efendi'nin belirttiğine göre, bini aşkın beste yapmış olan çok verimli bir bestecidir. Bunların büyük bir çoğunluğu kaybolmuştur. Bugün ancak kırk dolayında eseri bilinmektedir.

Bir dönem Esirciler Kethüdâlığı da yapmıştır, diyorsunuz. Çok enteresan, neden peki?

■ Niye mi? Dünyanın dört bir tarafından gelen güzel sesleri ve müzik kültürlerini tanımak için! Buhurizade Mustafa İtri saraya ve pek çok devlet adamına yakın olduğu halde büyük servetler, makam peşinde koşmamış. Onun varoluşu müziğe odaklı. Bazı tarihçiler İtri'nin kimi zamanlar gizlice Avrupa'ya gittiğini ve buraların müziğini araştır- dığını söylerler. IV. Mehmet ise duyduğu zaman sanatkarı bunu yapmasını yasaklamış. Belki de bu yasak yüzünden musikişinasımız dünyayı tanımak adına bir yere gide-meyince, İstanbul'a gelen dünya insan-larını tanımak iste-di. Güzel sesleri ve yetenekleri keşfedip yetiştirmek, yeryüzünde söylenen müziği tanıyarak sanatını geliştirmek için.

Daha önce böyle bir roman yazmadı, sizin romanınız bir ilk.

■ UNESCO, 2011 yılını İtri'yi anma yılı ilan ettiğinde, müzik insanlarımız ve akademisyenlerimiz İtri ve eserleri üzerine makaleler yayınladılar, çeşitli toplantılar yapıldı, konserler düzenlendi. Ama maalesef ki İtri'nin şanına, önemine yakışan bir anma yılı olmadı. Üstelik İtri hakkında bilgimiz o kadar az ki. Zaten binlerce bestesinden ancak kırk kadar günümüze ulaşmış. Özetle diyebilirim ki yüce İtri müziğimizin yetimi. Dolayısıyla ona dair hiç roman yok. Sesin Efendisi bir ilk oldu.

SESİN EFENDİSİ İTRİ: MUÇİZEM'E DAİR DEĞERLENDİRME

■ Şaban Ali Bayram

Söz sultanlarından Yahya Kemal, İtri'den de söz ettiği ünlü şiirinde ha-ni şöyle der:

"çok insan anlayamaz eski musiki-mizden ve ondan anlayamayan bir şey anlamaz bizden".

Köklerini, aidiyetlerini, kıymetlerini, değerlerini, tarihini ve mazisini bilip tanımaya, onlardaki doğruları örnek almaya, yanlışlarından ders çıkarmaya her milletin ihtiyacı vardır elbette ama Anadolu insanı için bu gereksinim çok daha hayattır. Çünkü bu toprakların değerleri üzerinde ötekileştirici ve kutuplaştırıcı aygıtların bir hızar gibi yok edici misyon yüklediği bir başka iklim nadir olsa gerek yeryüzünde. Tam da bu yüzden dünya görüşü, inancı ve zevki ne olursa olsun kendinde Anadolu aidiyeti hissedene her insan, şayet varlığını köklü ve güçlü kılmak istiyorsa, tüm tarih kesitinde bu toprakların yetiştirdiği değerleri tanımak zorundadır.

UNESCO'nun 2012 yılını vefatının 300. Yılı münasebetiyle "İtri Yılı" ilan ettiği büyük değerimiz, muhteşem bestekarımız, Türk müziğinin padişahı Buhurizade Mustafa İtri (1640-1712) ve özellikle deha olduğu musiki alanında yapıp ürettikleri üzerine pek çok çalışma yapılması gerekmektedir.

İtri üzerine bir roman yazmış olan Mine Sultan Ünver'e duyurlu her Anadolu insanı adına tarih ve değer duyarlılığına katkısı sebebiyle teşekkür ediyorum. Hatta Ünver'in bu romanından başka İtri üzerine daha onlarca roman, sinema, tiyatro eseri üretilmeli ve bunlar ulusal ve uluslararası alana gururla açılmalıdır.

2017 Mart ayında okuyucusuyla Mona Roman etiketiyle buluşmuş olan İtri romanı, tarihi ve fantastik bir edebiyat ürünü elbette. Yani romanın ortak kader paylaştığı tarihi filmlerde de olduğu gibi, bütünüyle bir tarih vesikası ve kitabı olarak

okunması gerekmiyor. Ne ki onu tarihi gerçeklerden uzak, tamamen hayali ve kurgusal bir ürün olarak görmek de aynı derecede gerekmiyor.

Ünver'in İtri romanı ulaşabildiği kadar tarihi hakikatlere uyum sağlayan, ancak bilgi ve vesika eksikliği olan yerlerde de yazarının düşünce ve hayal dünyasından beslenip kurgulanan başarılı bir örneği meydana getirmiştir. Tarihte geçen ama orada kalmayan, hatta mesajlarını aktif olarak günümüze de ileten roman, bu yönüyle okuyucusunun zihin ve gönül dünyasını daha da geliştirmektedir.

Roman, Buhurizade İtri Efendi'nin ses sultanı, medresede musiki hocası, mevlevihanede derviş ve şeyh, mahfide müezzin, Edirnekapı çiftliğinde envaifçe çiçek, ağaç ve nebatın bahçıvanı, sarayda danışman, padişah, han ve ümera dostu, türlü saray ıftı-ra ve kumpaslarının masum hedefi ve

Tarihte geçen ama orada kalmayan, hatta mesajlarını aktif olarak günümüze de ileten roman, bu yönüyle okuyucusunun zihin ve gönül dünyasını daha da geliştirmektedir.

nihayet içli bir aşık olmak gibi birçok yönüyle resmetmektedir. Hayatın onca rengi karşısında hepimizin olduğu gibi doğal olarak İtri'nin de yaşam sürecinde takındığı bir çok rolü olmuştur. Ünver tüm bu İtri rolleri arasından oldukça sağlam, akıcı ve sürükleyici bağlantı, ilişki ve örüntüleri ustaca kurabilmiş, geçişler yapabilmis, okuyucusunu bambaşka bir ufuk ve iklimde yaşatıp doğal bağlamı doyaysa hissettirebilmiştir.

İtri'nin mucize besteleri önünde kelimelerin adeta raks ettiği roman- da geçen "Tanrı bizim çobanımızdır" "Aşk tek kişiliktir" "Gülümsemek bul- sacıdır" "Müzik Allah'ın lisandır" gibi ifadeler de oldukça etkileyici ve çarpıcı görünmektedir.

Sonuç olarak "Sesin Efendisi İtri: Mucizem" romanını Türk okuyucusuna sunarak İtri'nin öncelikle bu toprakların çocukları tarafından tanı-nup anlaşılmasına sağladığı önemli ve yüksek katkidan dolayı Mine Sultan Ünver büyük bir takdir, tebrik ve teşekkürü hak etmektedir.

